

ลายผ้าทอชาติพันธุ์ไทลื้อ : สัญลักษณ์และบทบาททางสังคม

กรณีศึกษาไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

Tai Lue Ethnic Textile Patterns: Semiotics and Social Role

A Case Study of Tai Lue, Chiang Kham, Phayao

วรุษา อุตระ¹/ ภูวนาท รัตนรังสิกุล²Varusa Utara¹/ Phuvanart Rattanasikul²¹ นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาศิลปการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร¹ Student of, Culture-Baesda Design Arts Ph.D., Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ สาขาศิลปการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร² Thesis Advisor, Culture-Baesda Design Arts Ph.D.. Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University

Corresponding author E-mail : marchwinn@gmail.com, drphuvanart@gmail.com

(Received: August 27, 2024; Revised: October 15, 2024; Accepted: December 19, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาลายผ้าในฐานะสัญลักษณ์ 2) เพื่อวิเคราะห์บทบาททางสังคมของลายผ้าไทลื้อ ผ่านวัฒนธรรมการใช้ผ้าของชาวไทลื้อเชียงคำ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีลายผ้าทอโดดเด่นสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และบทบาทหน้าที่ทางสังคม ลายผ้าทอไทลื้อจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนมโนคติผ่านหน้าที่ใช้สอย โดยมีกระบวนการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต ถ่ายภาพและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญผ้าทอไทลื้อเชียงคำ คือ แม่ครู และช่างทอ จำนวน 5 คน โดยวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีสัญลักษณ์ของ แฟร์ดินันด์ เดอ โซซูร์ และมายาคติของ โรลิ่งค์ บาร์ตส์ ร่วมกับหลักการหน้าที่ใช้สอย 3 ประการของ ลูวิส บินฟอร์ด ผลการศึกษาพบว่าลายผ้าทอไทลื้อเชียงคำ แบ่งเป็น 5 กลุ่ม คือ 1) ลายเรขาคณิต 2) ลายพฤกษา 3) ลายสัตว์และสัตว์ในตำนาน 4) ลายเครื่องสักการะ 5) ลายสถาปัตยกรรม จะสะท้อนคติความเชื่อที่สืบทอดกันมาในแง่ของหน้าที่ หรือประโยชน์ใช้สอยของผลผลิต โดยจำแนกผ่านบริบทการใช้ผ้า 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศาสนาและการบูชา 2) เพื่อใช้สอย 3) เพื่อแต่งกาย โดยแบ่งแยกลายชัดเจนไม่ปะปน ผลการศึกษานี้เป็นแนวทางในการศึกษาและทำความเข้าใจคติความเชื่อที่ส่งผลต่อกระบวนการทัศน์ และการดำเนินชีวิตผ่านลายผ้าของแต่ละวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ลายผ้าทอชาติพันธุ์ไทลื้อ สัญลักษณ์ หลักการหน้าที่ใช้สอย บทบาทหน้าที่

Abstract

The main purposes of this article are 1) to study fabric patterns through semiotic approaches 2) to analyze the societal role of Tai Lue fabric patterns through the fabric culture of an ethnic group called Tai Lue people in Chiang Kham whose woven patterns are rather prominent in relation to their lifestyle, beliefs, culture, traditions, and social roles. Therefore, Tai Lue weave pattern is considered a symbol upon which reflects various ideas through their practical functions. The process of studying relevant literature and collecting data includes observation, photography and conducting in-depth interviews with experts in the area of Tai Lue, Chiang Kham textiles, namely Mae Kru and 5 professional weavers. Additionally, Ferdinand de Saussure's Semiotic Theory and Roland Barthes' Mythologies along with 3 functional principles of Lewis Binford are the main frameworks used to analyze the obtained data. The results of the study revealed that the patterns of Tai Lue Chiang Kham woven fabrics are divided into 5 groups: 1) geometric patterns, 2) botanical patterns, 3) animal and mythical animal patterns, 4) temple offerings' patterns, and 5) architectural patterns which mirror the beliefs that have been generationally inherited in terms of the utility of the products which are able to be classified through the context of using the fabric in 3 ways: 1) for religion and worshiping, 2) for using, and 3) for dressing. Finally, the results of this study provide a guideline that allows readers to comprehend the beliefs which can affect the landscape and lifestyle of people through the fabric pattern of each culture.

Keywords: Tai Lue fabric patterns, Semiotics, Principles of function, Role and Function

บทนำ

ไทลื้อเชียงคำเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อมีต้นกำเนิดในสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน ทางตอนใต้ สาธารณรัฐประชาชนจีน แบ่งออกเป็น 12 หัวเมืองใหญ่ ใช้ระบบปกครองเป็นระบบพันนา หรือปันนา (พระครูสุนทรวิมลสาร, 2558: 25) มีเมืองเชียงรุ่งเป็นเมืองหลวง มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้ามาในประเทศไทย ในช่วงการฟื้นฟูอาณาจักรล้านนาช่วงต้นศตวรรษที่ 2300 พระเจ้ากาวิละ กษัตริย์แห่งเชียงใหม่ ในช่วงฟื้นฟูเมืองต้องการกำลังคนเป็นจำนวนมากจึงได้มีนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” กวาดต้อนผู้คนจากเมืองต่าง ๆ เช่น สิบสองพันนา เชียงตุง เมืองยอง เชียงแสน เป็นต้น การกวาดต้อนในลักษณะนี้เรียกว่า การ “เทครัว” อีกสายหนึ่งคือ สายเมืองน่าน ที่เจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช เจ้าเมืองน่าน ยกขึ้นไปตีเมืองพง เมืองหย่วน เมืองมาง เมืองลำ และเมืองแพด กวาดต้อนผู้คนมาไว้ที่เมืองเทิงก่อนที่จะย้ายไปเมืองท่าวังผาและเมืองเชียงม่วน

ต่อมาที่ทำกินไม่อุดมสมบูรณ์จึงพากันอพยพย้ายมาอยู่ที่ราบลุ่มของแม่น้ำแวน แม่น้ำลาว และแม่น้ำยวน ซึ่งเรียกบริเวณนั้นว่า “เมืองเชียงคำ” (ประสิทธิ์ ลิปรีชา และคณะ, 2558: 80)

ชาวไทลื้อมีภาษาพูดและการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ มาจากรากฐานความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมผสมผสานกับความเชื่อเรื่อง พุทธศาสนาเป็นตัวกำหนดกระบวนการทัศนทางความคิดและการดำเนินชีวิตเห็นได้จากหมู่บ้านหนึ่งจะมีใจบ้าน ที่เป็นสัญลักษณ์ตัวแทนความเชื่อเรื่องผีและวัดประจำหมู่บ้านหนึ่งวัดเป็นตัวแทนสัญลักษณ์คติความเชื่อ เรื่องพระพุทธรูปศาสนา จนกลายเป็นอัตลักษณ์และมีอิทธิพลในการดำเนินชีวิตของชาวไทลื้อ โดยถ่ายทอด ผ่านลวดลายบนผืนผ้าทอที่เกิดจากจินตนาการตามคติความเชื่อของช่างทอที่สืบทอดกันมาจากรบรรพบุรุษ ปรากฏเป็นผ้าที่ใช้ในการประกอบทางพิธีกรรม เช่น ตุ้ม ผ้าเช็ด ฯลฯ หรือผ้าเพื่อใช้สอย เช่น สะลี (ผูก) ผ้าแหลบ (ผ้าปูที่นอน) และผ้าเพื่อใช้ในการแต่งกาย เช่น ผ้าซิ่น, เสื้อป่า (เสื้อก๊าก) ซึ่งลายผ้าทอที่ปรากฏ อยู่ในผ้าแต่ละประเภทเมื่อวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีสัญวิทยาของ แฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ และมายาคติของ โรลิ่งค็อก บาร์ตส์ ลายผ้าเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็น “สัญญาณ” (Sign) สิ่งแทนความที่ก่อให้เกิดความหมาย (เลกิง พัฒโนภาส, 2551: 36) ที่ปรากฏเป็นระบบสัญลักษณ์ในความคิดของมนุษย์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารและ จัดระเบียบสังคม ลายผ้าไทลื้อเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นกระบวนการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมที่เข้ายึดครองความหมายเบื้องต้น หรือความหมายเดิมของสิ่งนั้นให้เป็นไปตามอุดมคติของสังคมนั้นๆ กระบวนการ สื่อความหมายเหล่านี้จะแฝงอยู่ในบทบาทหน้าที่ทางสังคมของผลผลิตภูมิปัญญาผ่านหลักการประโยชน์สอย 3 ประการ ของ ลูวิส บินฟอร์ด ประกอบด้วย 1) หน้าที่ใช้สอยโดยตรง (Technomic function) 2) หน้าที่ใช้สอยทางสังคม (Socio-techic function) และ 3) หน้าที่ใช้สอยเชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic) (สว่าง เลิศฤทธิ์, 2547 อ้างถึงใน ภูวนาท รัตนังสิกุล, 2561: 110)

เนื้อหา

ผ้าเป็นหนึ่งในปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตลายเกิดจากเทคนิคการขีดสานของเส้นใยจนเกิดเป็นลายพื้นฐานที่ไม่มีความหมายพัฒนาไปสู่ลายที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ ที่สืบเนื่องมาจากธรรมชาติ ความเชื่อ ความศรัทธา อุดมคติและจินตนาการของช่างทอซึ่งในอดีตจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิง ถือได้ว่าลายบนผ้าทอเป็นตัวสะท้อนมุมมองจากผู้หญิง (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2551: 19) โดยมีการใช้สอยเป็นตัวกำหนดจำแนกลวดลายที่ปรากฏในผ้าทอประเภทต่าง ๆ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะไทลื้อเชียงคำ ซึ่งวัฒนธรรมของการใช้ผ้าของไทลื้อจะแบ่งบริบทไว้ชัดเจนอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท คือ 1) เพื่อศาสนาและการบูชา 2) เพื่อใช้สอย 3) เพื่อแต่งกาย (หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด, 2565)

ภาพที่ 1 บริบทการใช้ผ้าของไทย
ที่มา (วรุษา อุดระ, 2566)

บริบทการใช้ผ้าของไทย 3 ประเภท

1. บริบทเพื่อศาสนาและการบูชา

ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธนิกายเถรวาท ซึ่งมีข้อกำหนดว่าผู้หญิงไม่สามารถครองตนเป็นสมณะเพศได้โดยเฉพาะผู้หญิงในประเทศไทย ลาว และเขมร จึงทำหน้าที่เป็นผู้อุปถัมภ์ค้ำจุนพระพุทธศาสนาในฐานะอุบาสิกา การทอผ้าเพื่อใช้ในพระพุทธศาสนา ด้วยการถวายให้พระสงฆ์เพื่อใช้ในโอกาสต่าง ๆ และถวายเป็นพุทธบูชา ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งในการสร้างบุญบารมีบนพื้นฐานของความเชื่อว่าอานิสงส์แห่งผลบุญจะเป็น “ปัจจัยภายนอก” ที่ตนจะได้รับในการเสวยสุขในภพหน้า (จิราวรรณ กาวิละ โอคาโมโตะ และคณะ, 2553: 47-48) ด้วยความเชื่อและความศรัทธาที่มีแก่นมาจาก “ปัจจัยภายนอก” นี้เอง เป็นตัวกำหนดรูปแบบและลายที่ปรากฏบนผ้าที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา ผ้าทอจึงมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา บางลายที่ปรากฏยังเป็นสัญลักษณ์เก่าแก่ที่สะท้อนรากความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องการนับถือผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2551: 19) แสดงให้เห็นถึงความผูกพันเหนียวแน่นระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในวิถีชีวิตของชาวไทยจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการทอผ้าในการสืบทอดประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเกิดเป็นผ้าชนิดต่าง ๆ เพื่อใช้ในพิธีกรรม เช่น ประเพณีตั้งธรรมหลวง ที่จัดขึ้นช่วงเดือนมีนาคม ที่มีการถวายผ้าเช็ดหน้าเป็นผ้าที่ใช้สำหรับเช็ดหน้า หรือใช้รองกราบพระ เป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมใช้สำหรับตกแต่งครุฑทวน (เครื่องไทยธรรม) และถวายตุ๊กตาสาท (ทอเป็นรูปปราสาททอผ้า) เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือเพื่อสร้างกุศลผลบุญให้แก่ตนเองและครอบครัวในชาติหน้าด้วยคติความเชื่อที่ว่าเมื่อตายไปแล้วจะพ้นจากการตกนรกโดยอาศัยชายตุ๊กตาสาทขึ้นไปสวรรค์ (หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด, 2567)

ภาพที่ 2-4 ประเพณีตั้งธรรมหลวง และตุงปราสาท (ทอเป็นรูปปราสาททอผ้า)

ใช้ในการประกอบพิธี ที่วัดห้วยน ต.ห้วยน อ.เชียงคำ

ที่มา (วรุษา อุดระ, 2567)

บริบทผ้าทอเพื่อศาสนาและการบูชาถือว่าเป็นผ้าสูงเพราะเกิดขึ้นด้วยแรงศรัทธามุ่งมั่นในการสืบทอดประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาจะประกอบด้วย ตุง ผ้าเช็ดหลวง ผ้ามัจฉะ ผ้าเช็ดน้อย และผ้าเช็ดน้อยเครือ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตุง

“ตุง” เป็นคำในภาษาไทยไทลื้อ แปลว่า “ธง” เป็นวัตถุหรืออุปกรณ์เพื่อการสักการบูชา (Offering Object) และเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความหมายการแทนตัวบุคคล (Representative) มีลักษณะห้อยในแนวตั้งจากด้านบนของลงสู่ด้านล่าง ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2564) กล่าวว่า ตามคติความเชื่อดั้งเดิมตุงถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีและโลกหลังความตายเมื่อปรับความเชื่อมาสู่พุทธศาสนา ตุงจึงเปลี่ยนคติเป็นทำขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา จุดประสงค์เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับหรือเพื่อสร้างกุศลผลบุญให้แก่ตนเองในชาติหน้าด้วยคติความเชื่อที่ว่าเมื่อตายไปแล้วจะพ้นจากการตกนรกโดยอาศัยชายตุงเกาะขึ้นไปสวรรค์ ตุงจึงเป็นสัญลักษณ์ของคุณธรรมและสิริมงคลที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ เกิดเป็นตุงไทลื้อประเภทต่าง ๆ จำแนกได้ 5 ประเภทคือ

1. ตุงผ้าทอลวดลาย ชาวไทลื้อมักเรียกกันว่า “ตุงดอก” คงฤทธิ์ เชื้อสะอาด (2565) ได้เล่าให้ฟังว่า “ตุงดอก” ในความหมายของไทลื้อ คือ ตุงผ้าที่มีลาย ซึ่งคำว่า “ดอก” จึงมีความหมายว่าคือ “ลาย” โดยทั่วไปตุงดอกจะทอด้วยเส้นฝ้ายสีขาวและทอลวดลายด้วยเทคนิคขิด หรือจก ซึ่งมักนิยมใช้ทอในผ้าผกพิธีกรรม

2. ตุงผ้าสี คือ ตุงที่ไม่มีลวดลาย มีสีต่าง ๆ เช่น ขาว ดำ แดง ม่วง เหลือง เขียว เป็นต้น ซึ่งอาจทำขึ้นจากผ้าที่เรียกว่า “ผ้าฮ่า” (ผ้าฮ่า คือ ผ้าพื้นเป็นผ้าประเภทแรกในการเริ่มฝึกหัดทอ และยังเป็นผ้าที่ทอไว้ติดบ้านสำหรับเพื่อไว้ใช้สอยต่าง ๆ) หรือปัจจุบันใช้ผ้าจากโรงงาน

3. ตุงใย ซึ่งในตุงของไทลื้อ คือ ตุงผ้าทอที่ทอเว้นเป็นช่วง ๆ เพื่อให้ผ้ามีความโปร่งเห็นเส้นใยเป็นใย ๆ คล้ายใยแมงมุม

4. ตุงแต้ม ตุงแต้มเป็นตุงที่ทำด้วยผ้าสีขาวแล้ววาด หรือเขียนภาพลงบนผืนผ้า มีลักษณะคล้ายกับผ้าพระบพ ซึ่งคำว่า “แต้ม” แปลว่า วาด หรือเขียน นั่นเอง

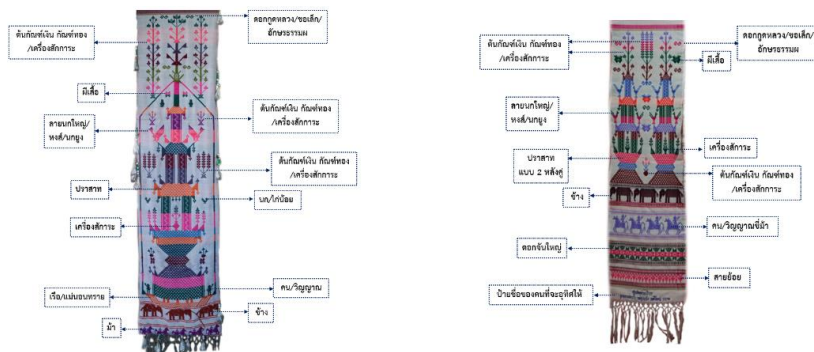
5. ตุงเข็ม เป็นตุงที่มีขนาดเล็ก กว้างยาวประมาณ 10 x 50 ซม. ทำจากผ้าทอหรือใช้เส้นด้ายร้อยเป็นรูปตุง โดยเส้นด้ายที่ร้อยเป็นชั้นๆ นั้นมีเข็มห้อยติดอยู่ เชื่อกันว่าผู้ที่ทาน (ถวายเป็นพุทธบูชา) จะมีความเจริญผลาผลลคมเหมือนกับเข็ม มักแขวนตุงชนิดนี้ไว้บนฐานชุกชีหน้าพระประธาน เนื่องจากในอดีตเข็มเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับพระภิกษุใช้เย็บจีวร

ภาพที่ 5 ตุงรูปแบบต่าง ๆ ในศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช พิพิธภัณฑ์วัดแสนเมืองมา จากซ้ายไปขวา

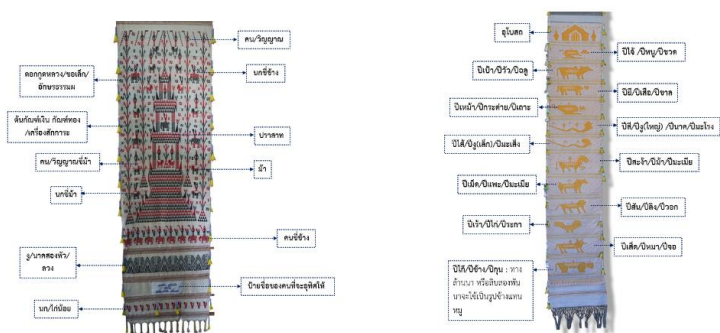
(1) ตุงโย, (2) ตุงไชย, (3),(4),(6),(7),(8),(9) ตุงปราสาท, (5) ตุงผ้าถักโครเชต์, (10) ตุงนักขัต

ที่มา (วรุษา อุดระ, 2563)

ภาพที่ 6 - 7 ลวดลายที่ปรากฏบนผ้าตุง

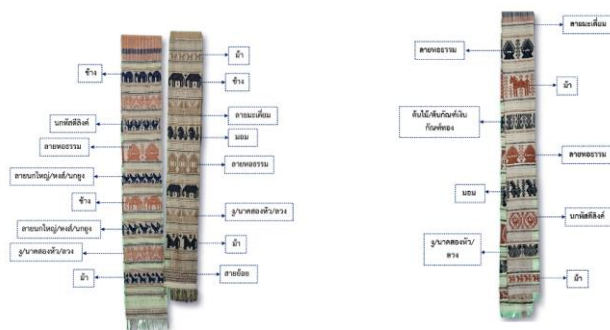
ที่มา (วรุษา อุดระ, 2566)

ภาพที่ 8-9 ลวดลายที่ปรากฏบนผ้าตุง
ที่มา (วรุษา อุดระ, 2566)

ผ้าเช็ดหลวง

ผ้าเช็ดหลวงเป็นผ้าเพื่อศาสนาและการบูชาอีกประเภทหนึ่งมีลักษณะคล้ายตุงแต่จะไม่มีกรทอแทรกไม่ว่า มีขนาดความยาว 2-3 เมตร และความกว้าง 15-30 เซนติเมตร ผืนจะเป็นสีขาว ส่วนลวดลายเกิดจากเส้นพุ่งหลากสี สีที่เด่นคือ แดง และดำ โดยมีการทอายเป็นช่วง ๆ เป็นรูปหอยเตศน์ สัตว์ ต้นไม้ ดอกไม้ และเรขาคณิต โดยทอด้วยเทคนิคขัดซ้กันจากปลายผ้าทั้ง 2 ข้าง ไล่ลำดับลงมาจนถึงตรงกลาง จึงทำให้การวางลายทั้งสองด้านสมมาตรกันแบบกระจกเงา (Mirror) ไม่ปรากฏลวดลายปราสาท สันนิษฐานว่า โครงสร้างและลวดลายผ้าเช็ดหลวงนี้อาจจะสืบเนื่องมาจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทลื้อก่อนรับพุทธ เพื่ออุทิศให้แก่บรรพบุรุษเช่นเดียวกับตุง นิยมถวายในวันพญาวัน (วันเป็นวันเถลิงศกเริ่มต้นจุลศักราชใหม่) (ทรงศักดิ์ ปรังค์วัฒนากุล, 2551: 120) หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด (2565) กล่าวไว้ว่า ในอดีตผ้าเช็ดหลวงนี้พอเก็บกลับมาแล้ว ผู้เป็นแม่บางครั้งจะเก็บไว้และตัดแจกจ่ายให้ลูกเพื่อเก็บไว้ ในส่วนนี้ผ้าเช็ดหลวงจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นที่รวบรวมลายผ้าแบบดั้งเดิมที่ควรจะศึกษา ซึ่งปัจจุบันผ้าเช็ดหลวงไม่เป็นที่นิยมใช้เหมือนแต่ก่อน

ภาพที่ 10-11 ผ้าเช็ดหลวงลวดลายต่างๆจากศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อวัดหย่วน อ.เชียงคำ
ที่มา (วรุษา อุดระ, 2565)

ผ้ามูญจนะ

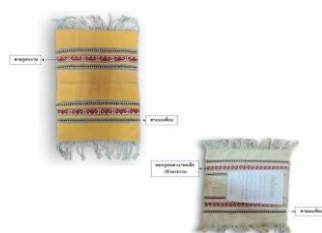
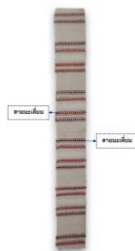
“ผ้ามูญจนะ” หรือจีวรพระเจ้า ผ้าชนิดนี้มีลักษณะคล้ายตุ่งขนาดเล็กแสดงแม่ลาย (ลวดลาย) เป็นแนวตั้งคล้ายตุ่งแต่ตั้งพื้นแบ่งเป็นห้องลายแต่ละช่อง ๆ ไม่มีไม้ไผ่ขึ้นเป็นช่อง ๆ ประดับตกแต่งด้วยลูกปัด มีขนาดตั้งแต่ 18 x 26 ซม. ถึง 50 x 60 ซม. ส่วนบนของผ้าจะซิงติดกับแท่งไม้รูปตัวที หรือบนโครงไม้รูปสามเหลี่ยมตั้งถวายบนพื้นวิหารบริเวณหน้าพระประธานเพื่อเป็นเครื่องสักการะ ในอดีตอาจทำขึ้นถวายเป็นผ้าเพื่อพระภิกษุนำมาต่อเย็บเป็นจีวร เวลาถวายชาวไทลื้อจะใช้มือข้างหนึ่งจับผ้า มูญจนะส่วนมืออีกข้างจะกวรดน้ำไปพร้อมกันเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้สรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ นิยมถวายช่วงเทศกาลออกพรรษา และในงานเทศน์มหาชาติ

ภาพที่ 12-13 “ผ้ามูญจนะ” หรือจีวรพระเจ้าลวดลายต่าง ๆ จากศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อวัดห้วยวน อำเภอเชียงคำ
ที่นา (วรุษา อุดระ, 2565)

ผ้าเช็ดน้อย และผ้าเช็ดน้อยเครือ

ผ้าเช็ดน้อยเป็นผ้าฝ้ายสีขาว หรือแบบย้อมสีเหลืองขนาดเล็ก กว้างประมาณ 15-25 ซม. ยาวประมาณ 20-45 ซม. มีลายริ้วที่ชายผ้าทั้ง 2 ข้าง เป็นผ้าที่ใช้สำหรับเช็ดหน้า หรือใช้รองกราบพระ รวมทั้งใช้เป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรม ใช้สำหรับตกแต่งครัวทาน และถ้าทอต่อเนื่องกันวันละเส้นขึ้นโดยไม่ตัดขาด เรียกว่า “ผ้าเช็ดน้อยเครือ” ห้อยจากยอดปราสาทลงมาคล้ายกับตุ่ง ในอดีต “ผ้าเช็ดน้อย” ยังใช้แทนผ้าบังสุกุลในพิธีฌาปนกิจ จึงมักพบผ้าประเภทนี้ในวิหารไทลื้อ

ภาพที่ 14 ผ้าเช็ดน้อยเครือ และลวดลายที่ปรากฏ ภาพที่ 15 ผ้าเช็ดน้อย และลวดลายที่ปรากฏ
ที่นา (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2551) ที่นา (วรุษา อุดระ, 2566)

2. บริบทเพื่อใช้สอย

ผ้าทอเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งในอดีตผู้หญิงเป็นผู้ดูแลจัดหาผ้าต่าง ๆ ที่ใช้สอยให้กับครอบครัว หญิงชาวไทลื้อจึงเรียนรู้การทอผ้าจากแม่ ยาย หรือญาติผู้หญิง ผ้าทอจึงแสดงถึงคุณค่าของความเป็นแม่ศรีเรือนเพราะในการแต่งงานของตนเอง ผู้หญิงจะต้องเป็นผู้เตรียมผ้าเพื่อใช้สอยสำหรับเริ่มต้นชีวิตคู่สร้างครอบครัวผ้าที่ใช้สอยเหล่านี้ล้วนเต็มไปด้วยลวดลายสีสันสวยงามเพื่อเป็นการแสดงฝีมืออย่างมีชั้นเชิง ได้แก่ สะลี (ฟูก) ผ้าแหลบ (ผ้าเสือ) ผ้าหลบ (ผ้าห่ม) และ ผ้ายัก (ผ้าม่าน)

สะลี (ฟูก)

สะลี หรือฟูก เป็นที่นอนของชาวไทลื้อขนาดเล็ก ประมาณ 60x180 ซม. ขอบของฟูกหนา ประมาณ 5x10 ซม. ยัดด้วยนุ่น สำหรับนอนคนเดียว มีการเย็บผ้าลายซิดไว้บริเวณตำแหน่งส่วนตีน (เท้า) เพื่อเป็นการหมายทิศ และเย็บตกแต่งด้านหลังของฟูกจะได้แสดงลวดลายเมื่อมีการม้วนเก็บ ซึ่งฝ่ายหญิงที่จะแต่งงานจะเป็นผู้เตรียมสำหรับออกเรือน นิยมใช้ 2 สีหลัก ได้แก่ แดง และดำ (น้ำเงินเข้ม)

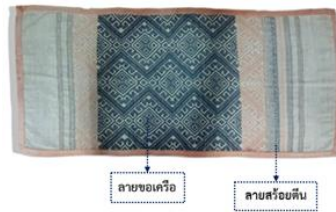
ภาพที่ 16 สะลี หรือ ฟูก ลายด้านปลายเท้า จะทำหน้าที่บอกทิศที่ใช้ และลายบริเวณด้านหลังฟูก เพื่ออวดลวดลายเวลาม้วนเก็บ หรือเวลาที่เคลื่อนที่
ที่มา (วรุษา อุดระ, 2563)

ภาพที่ 17 ลวดลายที่ปรากฏบนฟูก หรือสะลี
ที่มา (วรุษา อุดระ, 2566)

ผ้าแหลบ (ผ้าเสือ)

ผ้าแหลบ หรือผ้าเต็ม บางที่เรียกผ้านอน หรือผ้าเสือ หมายถึง ผ้าที่ใช้ปูนอนต่างจากผ้าหลบคือ ใช้ปูนอนได้เลยเป็นผ้านอนกระสังค์ เป็นผ้าที่ใช้พกพา หรือนำไปใช้ปูนอนวัด หรือบ้างที่ใช้ห่มแบบเดียวกับผ้าตุ้ม (ผ้าห่ม) จึงมีอีกชื่อว่า ผ้าเต็มโครงสร้างของผ้าแหลบหรือผ้าเต็ม เป็นผ้าทอลายซิดเย็บตกแต่งขอบทั้ง 4 ด้าน ด้วยผ้าสีแดง หรือสีดำ และซักรองด้านหลังเพื่อให้ผ้าหนาขึ้นนิยมใช้ 2 สีหลัก ได้แก่ แดง และดำ (น้ำเงินเข้ม) อดีตได้จากการย้อมสีธรรมชาติ

ภาพที่ 18 ผ้าหלב หรือ ผ้าเต็ม และลวดลายที่ปรากฏ
ที่มา (วรุษา อุดระ, 2566)

ผ้าหלב

ผ้าหלב คือ ผ้าปูที่นอน ผ้าปูทับลงบนฟูก หรือเสลีย นิยมทอสองชั้นแล้วนำมาต่อกันตรงกลาง เพื่อให้มีขนาดพอเหมาะกับฟูก ทอด้วยฝ้ายรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดตามพื้สมัยก่อนมีหน้าแคบขนาดประมาณ 40x60 ซม. ตกแต่งลายบริเวณปลายผ้าด้านหนึ่งเพื่อเป็น “หมาย” ให้รู้ว่าเป็นส่วนเท้า สัดส่วนของลายประมาณ 2 ใน 3 ของผืน เหลือปลายฝ้ายเส้นยืนยาวประมาณ 1 ฟุต เพื่อถัก (ไป) เป็นชายหรือปล่อยด้ายให้ฟู นิยมผ้าผืนขาวทอด้วยลวดลายจิตสีมาตรฐานดำแดง หรือกรมท่าตกแต่งลาย

ภาพที่ 19 ผ้าหלבและลวดลายที่ปรากฏ
ที่มา (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2551)

ผ้ากั๊

ผ้ากั๊ หรือผ้าม่าน จะอยู่บริเวณประตูทางเข้าบริเวณที่นอน มีหน้าที่ในการกันส่วนห้องนอนซึ่งเป็นเขตหวงห้ามสำหรับผู้ที่ไม่ใช่สมาชิกในบ้าน หากล่งล้ำเข้าไปจะเป็นการผิดผีเรือน ตัวผ้ากั๊เป็นผ้าฝ้ายสีขาวทอด้วยลายจิตสีแดง และ ดำ หรือครามมีการเย็บขอบผ้าเป็นกรอบ 4 ด้าน 2 แถว แถวในเป็นสีดำหรือคราม ในส่วน แถวนอกเป็นสีแดง แต่บางครั้งก็มีการสลับสี

ภาพที่ 20-22 ผ้ากั๊ หรือ ผ้าม่านและลวดลายที่ปรากฏ
ที่มา (วรุษา อุดระ, 2566)

3. เพื่อใช้ในการแต่งกาย

เครื่องแต่งกายแสดงความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสิ่งแรกที่คนต่างกลุ่มจะเห็นได้ชัดเจนไม่ว่าจะเป็นผ้าซิ่น เสื้อปิดของผู้หญิง กางเกงและเสื้อของผู้ชาย การโพกศีรษะ ลวดลายสีสันทน และการประดับตกแต่งต่าง ๆ ล้วนเป็นสัญญาณบ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ร่วมไทลื้อและรายละเอียดแยกย่อยจำแนกลักษณะเฉพาะของแต่ละหมู่บ้านแต่ละชุมชนอีกด้วย ผ้าเพื่อใช้แต่งกายนั้นจะประกอบด้วย เครื่องแต่งกายผู้หญิง และเครื่องแต่งกายผู้ชาย โดยเฉพาะเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายของผู้หญิงซึ่งจะมีความวิจิตรสวยงามด้วยลวดลายและสีสันทนมากกว่าเครื่องแต่งกายของผู้ชายเนื่องจากชาติพันธุ์ไทลื้อเป็นกลุ่มวัฒนธรรมสายแม่ “Maternal Lineage” หรือสืบตระกูลมาจากฝ่ายหญิง (วรุษา อุดระ, 2566: 2)

เครื่องแต่งกายผู้หญิง

การแต่งกายของผู้หญิงไทลื้อจะนุ่งผ้าซิ่น และสวมเสื้อปิด บางโอกาสในพิธีสำคัญก็จะโพกศีรษะ

เสื้อปิด

ลักษณะเสื้อของสตรีชาวไทลื้อเรียกว่า “เสื้อปิด” เป็นเสื้อแขนยาวเอวลอยพอดีตัวผู้สวม มีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมข้างโดยมีเชือกผูกตรงเอว ไทลื้อเรียกเสื้อปิดเป็นสีดำเนื้อบางกว่าที่สิบสองปันนา ขลิบด้วยขอบแดงหรือสีเดียวกับตัวเสื้อที่ชายเสื้อและแขนเสื้อตัวเสื้อมีดำ (น้ำเงินเข้ม) ขลิบแถบผ้า 2 สีหลัก ได้แก่ แดง และดำ (น้ำเงินเข้ม) อดีตได้จากการย้อมสีธรรมชาติ

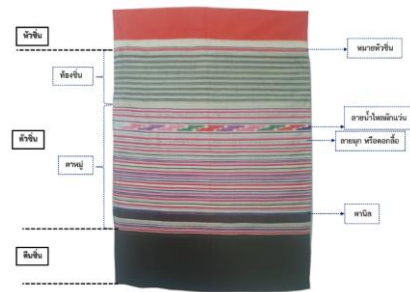

ภาพที่ 23 เสื้อปิด ด้านหน้า ด้านหลัง และด้านใน

ที่มา (วรุษา อุดระ, 2566)

ผ้าซิ่น

ผ้าซิ่นไทลื้อ มีโครงสร้างมาตรฐาน ประกอบด้วยโครงสร้างหลักอยู่ 3 ส่วน เย็บต่อเข้าด้วยกัน คือ หัวซิ่น ตัวซิ่น และตีนซิ่น เปรียบผ้าซิ่นเสมือนร่างกายคน คือ มีหัว ตัว ตีน มีลักษณะเป็นลายริ้วขวาง ซึ่งผ้าซิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ไทลื้อ เรียกว่า “ซิ่นตาลื้อ” เป็นผ้าซิ่น 2 ดอก มีลักษณะเป็นลายริ้วขวางเกิดจากเส้นพุ่ง การกระจายของลายริ้วไม่สม่ำเสมอกับบริเวณส่วนตรงกลางผ้าซิ่นแถวสะโพก เรียกบริเวณนี้ว่า “ตัวซิ่น” จะเป็นบริเวณที่แสดงลวดลายของผ้าซิ่น ถัดลงมาจะเย็บต่อตีนซิ่นด้วยผ้าสีดำ คราม หรือเขียว

ภาพที่ 24 ผ้าซิ่นไทลื้อเชียงคำ และโครงสร้างลวดลายที่ปรากฏของผ้าซิ่น
ที่มา (วรุษา อุตรระ, 2566)

เครื่องแต่งกายผู้ชาย

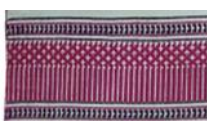
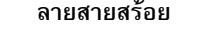
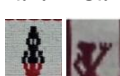
การแต่งกายของผู้ชายไทลื้อจะสวมเสื้อคอกลม แขนยาวผ่าหน้า ตกแต่งด้วยขลิบแถบผ้าสีต่างๆ บริเวณคอเสื้อ สาบเสื้อ ชายเสื้อ และปลายแขนเสื้อ และมีผืนผ้าเย็บต่อจากสาบหน้าปายมาติดกระดุมผ้าหรือกระดุมเงินตามฐานะ ตรงบริเวณใกล้รักแร้และตรงเอว สวมกางเกงขายาวสีดำแบบกางเกงขาถั่วหรือขากระบอก บางโอกาสในพิธีสำคัญจะโพกศีรษะเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 25 เสื้อผู้ชาย ด้านหน้า ด้านหลัง และด้านใน
ที่มา (วรุษา อุตรระ, 2566)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการใช้ผ้าของไทลื้อจะแบ่งบริบทไว้ชัดเจนอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท คือ 1) เพื่อศาสนาและการบูชา 2) เพื่อใช้สอย 3) เพื่อแต่งกาย โดยมีหน้าที่ใช้สอยเป็นตัวกำหนดและจำแนกลวดลายที่ปรากฏในผ้าทอไทลื้อเชียงคำแต่ละประเภท แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มตามลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏเป็นรูปธรรม ได้แก่ 1) ลายเรขาคณิต 2) ลายพฤกษา 3) ลายสัตว์และสัตว์ในตำนาน 4) ลายเครื่องสักการะ 5) สถาปัตยกรรม โดยลวดลายทั้ง 5 กลุ่ม สามารถแนกออกตามบริบทการใช้ผ้า 3 ประเภท แสดงรายละเอียดได้ดัง ตารางที่ 1 การจำแนกลายที่ปรากฏในกลุ่มผ้าเพื่อศาสนาและการบูชา ตารางที่ 2 การจำแนกลายที่ปรากฏในกลุ่มผ้าเพื่อใช้สอย และ ตารางที่ 3 การจำแนกลายที่ปรากฏในกลุ่มผ้าเพื่อใช้ในการแต่งกาย

ตารางที่ 1 การจำแนกลายที่ปรากฏในกลุ่มผ้าเพื่อศาสนาและการบูชา

เพื่อศาสนาและการบูชา	
กลุ่มลายเรขาคณิต	 ลายมะเตี๋ยม/เขี้ยวหมา ลายสายสร้อย กุดหีบ/กุดตั้ง ลายขอเครือ ลายกุดหงาย ลายขอจ้าย/ขอเอียง
กลุ่มลายพฤกษา (ธรรมชาติ)	 ลายบัวเครือ ลายคู้ ลายดอกแก้ว ลาย ลายดอกกุดหวาง/สายย้อย ดอกจัน /ลายดอกจันแปดกลีบ
กลุ่มลายสัตว์ และสัตว์ในตำนาน	 ลายช้าง ลายม้า ลายม้ามืดคนขี่ หรือ นกหัสดีลิงค์ นกเกาะบนหลังม้า ลายงู/นาค/ลวง ลายนกใหญ่/หงส์/นกยูง ลายคน/วิญญาณ ลายนก ลายผีเสื้อ ลายมอม/ลายสิงห์ /ไก่น้อย รูปสัตว์ประจำราศี / ตัวเบ๊จ
กลุ่มลาย เครื่องสักการะ และของใช้	 ลายเรือ หรือ “แม่นอนทราย” ลายกัณฑ์เงิน กัณฑ์ทอง/ ลายเครื่องสักการะ เครื่องสักการะ (ใส่คัมภีร์/ธรรม)

เพื่อศาสนาและการบูชา			
กลุ่มลาย สถาปัตยกรรม			
		ลายอุโบสถ	ลายหอธรรม
	ลายปราสาท		

ตารางที่ 2 การจำแนกลายที่ปรากฏในกลุ่มผ้าเพื่อใช้สอย

เพื่อใช้สอย	
กลุ่มลายเรขาคณิต	
	ลายกาบ ลายหน้าผ้า ลายขอคู่ไขว้ ลายขอเส้า/ลายผ้า ลายสร้อยตีน ลายดอกบ่วง ลายขอจ้าย/ขอเอียง ลายขอ ลายดำก้าวง ลายขอ ลายมะเดียม/เขี้ยวหมา ลายดอกกุดหลวง/ขอเล็ก ลายขอ ลายกุด กุดหีบ/
กลุ่มลายพฤกษา (ธรรมชาติ)	 ลายดอกกุดหาง/สายย้อย
กลุ่มลายสัตว์ และสัตว์ในตำนาน	 ลายเบ็ด ลายช้าง ลายม้า
กลุ่มลายเครื่อง สักการะและของใช้	- ไม่ปรากฏ
กลุ่มลาย สถาปัตยกรรม	- ไม่ปรากฏ

ตารางที่ 3 การจำแนกลายที่ปรากฏในกลุ่มเพื่อใช้ในการแต่งกาย

เพื่อใช้ในการแต่งกาย			
กลุ่มลายเรขาคณิต	 ดอกกลี้อ/ลายมุกกาบ		
กลุ่มลายพฤกษา (ธรรมชาติ)	 ลายหน้าไหล	 ลายผักแว่น	 ลายดอกกุณฑล/สายย่อย
กลุ่มลายสัตว์ และสัตว์ในตำนาน	- ไม่ปรากฏ		
กลุ่มลายเครื่อง สัการะและของใช้	- ไม่ปรากฏ		
กลุ่มลาย สถาปัตยกรรม	- ไม่ปรากฏ		

จากตารางการจำแนกลายผ้าตามบริบทการใช้งานเพื่อวิเคราะห์จัดกลุ่มและหาความหมายสัมพันธ์กับหน้าที่หรือประโยชน์ใช้สอย พบว่ากลุ่มลวดลายกลุ่มสถาปัตยกรรม ลายเครื่องสัการะและของใช้ โดยเฉพาะกลุ่มลวดลายสัตว์และสัตว์ในตำนาน มักปรากฏอยู่ในกลุ่มผ้าเพื่อศาสนาและการบูชา ซึ่งเป็นผ้าที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆที่มีความใกล้ชิดและผูกพันกับระบบความเชื่อและค่านิยมของคนไทลื้อ โดยมีระบบโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนด เพื่อเข้าถึงความหมายแฝงที่สะท้อนมโนคติและยอมรับร่วมกันในสังคม ผ่านลวดลายในบริบทการใช้ผ้าประเภทต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น เป็นกระบวนการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมที่อาศัยการเข้ายึดครอง (Appropriation) และครอบงำ ความหมายเบื้องต้น หรือความหมายเดิมของสิ่งนั้น ซึ่งเป็นความหมายเชิงผัสสะหรือประโยชน์ใช้สอยตามทฤษฎี “มายาคติ” (Mythologies) ของ โรลิ่งส์ บาร์ตส์ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนประกอบ คือ รูปสัญลักษณ์ (Signifier) และความหมายสัญลักษณ์ (Signified) เพื่อใช้วิเคราะห์หาความหมาย (พีรพันธ์ จันทมาศ, 2565) แต่ลายผ้าไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงสัญลักษณ์ (Sign) หรือสัญลักษณ์ (Symbol) เพื่อเป็นตัวแทนความหมายของตัวมันเอง

เท่านั้นแต่ยังทำงานสัมพันธ์กับหน้าที่หรือประโยชน์ใช้สอย ดังปรากฏจากการแบ่งบริบทการใช้ผ้าที่กล่าวมา แต่จะมีนัยยะแฝงหน้าที่หรือประโยชน์ใช้สอยของผลผลิต ว่าด้วยแนวความคิดหน้าที่ใช้สอย 3 ประการของ ลูวิส บินฟอร์ด ว่าด้วยเรื่องของ 1) หน้าที่ใช้งานโดยตรง (Technomic function) หมายถึง ประโยชน์ การใช้สอยอย่างตรงไปตรงมาที่สอดคล้องกับความรู้ เครื่องมือ เทคนิค และวัสดุ ตามสภาพแวดล้อม เฉพาะถิ่นของวัฒนธรรมนั้น 2) หน้าที่ทางสังคม (Socio-technic function) หมายถึง วัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรม นั้นถูกสร้างขึ้นมาโดยแฝงการบ่งบอกสถานะหน้าตาทางสังคมนอกเหนือจากหน้าที่การใช้สอยอย่าง ตรงไปตรงมา และ 3) หน้าที่เชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic function) หมายถึง การใช้งานในด้านบริบท ของความเชื่อที่สะท้อนคติทางวัฒนธรรม (ภวนาถ รัตน์สิกุล, 2565) เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกันจะทำให้ เห็นความหมายของลายผ้าที่สัมพันธ์กับหน้าที่ใช้สอยซึ่งเป็นส่วนของแก่น หรือมรดกทางวัฒนธรรมที่จับ ต้องไม่ได้ (Intangible cultural heritage) เป็นตัวสะท้อนกระบวนทัศน์ในการดำเนินชีวิต ดังที่วิเคราะห์ การเปรียบเทียบความหมายและความสัมพันธ์กับหน้าที่ใช้สอยของลายผ้าไทลื้อเชียงคำ รายละเอียดตาม ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบความหมายและความสัมพันธ์กับหน้าที่ใช้สอยของลายผ้าไทลื้อเชียงคำ

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบความหมายและความสัมพันธ์กับหน้าที่ใช้สอยของลายผ้าไทลื้อเชียงคำ

หน้าที่ ลวดลาย	หน้าที่ใช้งานโดยตรง (Technomic-function)	หน้าที่ทางสังคม (Socio-technic-function)	หน้าที่เชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic function)
กลุ่มลายเรขาคณิต			
1.ลายมะเดียม/ เขี้ยวหมา	ลายประกอบที่เกิดจากเรขาคณิต ใช้สำหรับขึ้นแบ่งห้องลาย		
2.ลายขอล้าย/ ขอลี้อย	ใช้การตกแต่งขึ้นช่วงห้องหรือช่วง ลายของผ้าทอ		
3.กุดทับ/กุดตั้ง	ใช้การตกแต่งขึ้นช่วงห้องหรือช่วง ลายของผ้าทอ		
4.ลายกุดหางย	ใช้การตกแต่งขึ้นช่วงห้องหรือช่วง ลายของผ้าทอ		
5.ลายกาบ	มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมบาง ความเชื่อสื่อถึงกาบไม้ บางที่สื่อถึงหน้าจั่วบ้าน		
6.ลายหน้าผ้า	ลายตกแต่งขอบปลายฟูก		
7.ลายขอกุ้ไขว้	ลายสำหรับใส่หน้าฟูกหรือผ้า		

หน้าที่ ลวดลาย	หน้าที่ใช้งานโดยตรง (Technomic-function)	หน้าที่ทางสังคม (Socio-technic- function)	หน้าที่เชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic function)
8.ลายสร้อยตีน	อยู่บริเวณชายผ้าเพื่อเป็น การบอกทิศ		
9.ลายดอกบ่าง	เป็นลวดลายสามเหลี่ยม ซึ่งคำว่า “บ่าง” แปลว่า ครึ่ง ซึ่งลายนี้เป็น ส่วนหนึ่งของลายสี่เหลี่ยมขนม เปียกปูน		
10.ลายขอเครือ		มาเป็นเชื้อเป็นสาย(หมายถึง เครือญาติ) เพื่อแสดงสถานะ ทางสังคมว่าเป็นเครือญาติกัน	
11.ลายขอเครือหับ		มาเป็นเชื้อเป็นสาย(หมายถึง เครือญาติ) โดยทอลวดลาย สามเหลี่ยมมาประกบกันเป็น ทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เรียกว่า “หับ” แปลว่า ปิด	
12.ลายขอเสา/ ลายหน้าผ้า		ลายสำหรับใส่หน้าผากของ ผู้ชาย บ่งบอกถึงความเป็น หลักเป็นผู้นำเสาหลักของ ครอบครัว บางผู้เฒ่าผู้แก่ว่า ต้องผ่านการบวชเรียนก่อน จึงจะสามารถนอนบนผูลาย นี้ได้	
13.ลายดำก้าวงลอย		ใช้สำหรับคลุมหม่อมให้ความ อบอุ่นแก่ร่างกาย นิยมทอ ลายขีดสีแดง ขาว ด้วยลายที่ เรียกว่า “ลายงูลอย” สลับ “ลายเครือ” ส่วนใหญ่ จะต้องบวชเรียนแล้วจึงจะ หม่มได้	
14.ดอกลื้อ/ ลายมุกาบ		เป็นลายประกอบที่เกิดจาก เรขาคณิตเป็นรูปสามเหลี่ยม ข้างทอกลุ่มสั้นปูเลียบอกว่า เป็นลายที่ได้มาจากคราด ที่ ผู้หญิงหยิบเอาสู้กับพวกฮ่อ	

หน้าที่ ลวดลาย	หน้าที่ใช้งานโดยตรง (Technomic-function)	หน้าที่ทางสังคม (Socio-technic- function)	หน้าที่เชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic function)
15.ลายสายสร้อย			เป็นหมายบอกด้านปลายของผ้า ญวนะ บางทีมีความหมายคล้ายหางสะเปาของไทยวน คือ เป็นเรือที่ข้ามแม่น้ำสีทันดร หรือข้ามแม่น้ำไปอีกโลกหน้า
<u>ลายพฤกษา/ธรรมชาติ</u>			
16.ลายดอกกุณฑลวง/ ขอเล็ก		ลายดอกกุณฑลวง/ขอเล็กจะเป็นลวดลายที่ใช้ตกแต่งผ้าทอสำหรับถวายพระภิกษุใช้งาน เป็นลายที่พบได้แพร่หลายใน	ผ้าทอชาติพันธุ์ไท เป็นลายเก่าแก่ ที่สัมพันธ์กับผัดกุดที่เป็นอาหารของชนชาติ สื่อถึงธรรมชาติและคุณธรรมสมบูรณ์ ใช้เป็นลวดลายตกแต่งในผ้าพิธีกรรม
17.ลายบัวเครือ			สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และสื่อถึงความงามในอุดมคติ ใช้ทอสำหรับตกแต่งผ้าที่ใช้ทางพิธีกรรม
18.ลายดอกกุณฑลทาง/ สายย่อย	เป็นหมายบอกด้านปลายของตุ่ง	เป็นลายที่เป็นตัวบอกสถานะของผู้ใช้จะปรากฏเฉพาะบนผ้าเช็ดพาดบ่าผู้ชาย ไม่นิยมใส่ในเสื้อผ้า	สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ
19.ลายดอกแก้ว/ ลายดอกจันแปดกลีบ			เป็นลายเก่าแก่ที่สื่อถึงดอกไม้ที่มีคุณค่าในอุดมคติ และยังมีความคล้ายคลึงกับรูปเฉลว(ตาเหลว) ที่เป็นเครื่องจักรสานที่บ่งบอกถึงเขตหรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ใช้ในผ้าพิธีกรรม
20.ดอกจันใหญ่			เป็นลายเก่าแก่ที่สื่อถึงดอกไม้ที่มีคุณค่าในอุดมคติ และยังมีความคล้ายคลึงกับรูปเฉลว(ตาเหลว) ที่เป็น

หน้าที่ ลวดลาย	หน้าที่ใช้งานโดยตรง (Technomic-function)	หน้าที่ทางสังคม (Socio-technic- function)	หน้าที่เชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic function)
			เครื่องจักรสานที่ที่บ่งบอกถึง เขตหรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ใช้ใน ผ้าพิธีกรรม
21.ลายต้นไม้			สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของ ธรรมชาติ และเป็นสัญลักษณ์ ของสุขภาพและการเยียวยา เป็น “ต้นไม้แห่งชีวิต” ที่แสดง ความเจริญเติบโตเหมือนกับ ชีวิตมนุษย์ที่เป็นส่วนหนึ่ง ของระบบนิเวศน์ เนื่องจาก ต้นไม้มีรากอยู่ในดินและ กิ่งก้านจรดสวรรค์ จึงทำ หน้าที่เป็นแกนกลางเชื่อมโยง ทั้ง 2 โลก
22.ลายคู่ใจ		มีนัยยะแฝงถึงความอุดม สมบูรณ์ลูกเต็มบ้านหลาน เต็มเมืองเป็นผ้าทอที่ให้แก คู่รัก	
23.ลายน้ำไหล		ใช้สื่อในลายผ้าชิ้น สันนิษฐาน ว่าน่าจะเกิดจากการเลียนแบบ มาจากสายน้ำ่าน ตอนที่ถูก กวาดต้อนมาจากสิบสองพันนา และยังแสดงให้เห็นถึง ความเป็นพวกพ้องของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทลื้อที่ถูกกวาดมา จากกลุ่มสายเดียวกัน	
24.ลายผักแว่น		ใช้สื่อในลายผ้าชิ้น สันนิษฐาน ว่ามาจากจอกแหนจาก แม่น้ำลาวและแม่น้ำแวนที่ เป็นแม่น้ำสายเล็กที่ไปตั้งถิ่น ปักหลักใหม่ แสดงถึงสถานะ ความเป็นพวกพ้องของกลุ่ม ย่อยที่ตั้งถิ่นฐานร่วมกัน	

หน้าที่ ลวดลาย	หน้าที่ใช้งานโดยตรง (Technomic-function)	หน้าที่ทางสังคม (Socio-technic-function)	หน้าที่เชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic function)
<u>ลายสัตว์และสัตว์ในตำนาน</u>			
25.ลายเบ็ญน้อย			แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ใช้ใส่ในพวงผ้าหลบ
26.ลายช้าง		สื่อถึงสติปัญญา ความเป็นผู้นำ ความยิ่งใหญ่ความเจริญรุ่งเรือง อำนาจ วาสนา และฐานะทาง สังคมที่เชื่อมโยงกับทรัพย์ สมบัติ ดังคำผู้เฒ่าผู้แก่อวยพร “มีช้างมีม้า 3 ไตถุนเรือน” มัก ปรากฏในผ้าเช็ดหน้าผ้าผู้ชาย	อีกนัยหนึ่งลายช้างจะ เกี่ยวเนื่องกับการปกป้อง คุ้มครอง และบำรุงรักษา ชีวิตบนโลก ปรากฏในผ้า พิธีกรรมพวงตุง และผ้า เช็ดหลวง
27.ลายม้า		ความยิ่งใหญ่ความเจริญรุ่งเรือง อำนาจ วาสนา และฐานะทาง สังคมดังคำผู้เฒ่าผู้แก่อวยพร “มีช้างมีม้า 3 ไตถุนเรือน” คือ ความร่ำรวย ดังคำผู้เฒ่าผู้แก่ อวยพร“มีช้าง มีม้า 3 ไตถุน เรือน” มักปรากฏในผ้าเช็ด หน้าผ้าผู้ชาย	สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของ ธรรมชาติ ปรากฏในผ้า พิธีกรรมพวงตุง และ ผ้าเช็ดหลวง
28.ลายนก/ไก่อ้อย			สื่อถึงความเป็นธรรมชาติ และความอุดมสมบูรณ์ มัก ปรากฏคู่กับลายม้า
29.ลายผีเสื้อ			สื่อถึงผู้รักษาด้านสวรรค์ ชั้นที่ 5 เป็นผีพื้นเมืองที่มี ศักดิ์ศรีและฐานะตำแหน่ง เทียบเท่า อมนุษย์ในพุทธ ศาสนา และได้รับสิทธิ์ลง สระอโนดาต มักปรากฏอยู่ ในผ้าพิธีกรรมที่สื่อถึงภพภูมิ หน้า เช่น ตุง
30.ลายม้ามีคนขี่ หรือนกเกาะบนหลัง ม้า			สื่อถึงความอดทน หรือ พาหนะ บ้างความเชื่อสื่อถึง พาหนะในการเดินทางข้าม ไปสู่โลกหลังความตาย

หน้าที่ ลวดลาย	หน้าที่ใช้งานโดยตรง (Technomic-function)	หน้าที่ทางสังคม (Socio-technic- function)	หน้าที่เชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic function)
31.ลายนกใหญ่/ หงส์/นกยูง			เป็นสัญลักษณ์สวรรค์และ ความสูงส่งชนชั้นสูง ศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าเป็นผู้นำ พาชีวิตและพรากชีวิตไป เป็นผู้คอยคุ้มครองดูแล ติดตามชีวิตมนุษย์ระหว่าง เกิดและตาย นกจึงเป็นส่วน หนึ่งของจุดเริ่มต้นและ จุดจบของชีวิต
32.ลายงู/นาคร/ลวง			สื่อถึงคติความเชื่อดั้งเดิมใน การนับถือผีบรรพบุรุษและ ธรรมชาติผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่ง หมายถึง ผู้สร้างความสมดุล แห่งระบบนิเวศน์ และผู้นำ ความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ มนุษยโลก ร่วมทั้งเป็นผู้ คุ้มครองป้องกัน ปกครอง อาณาจักรพื้นผิวโลกและ บาดาล
33.ลายคน/วิญญาณ			สื่อถึงข้าทาสบริวารสำหรับ อุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือ อีกความเชื่อหนึ่งคือ วิญญาณ หรือผีบรรพบุรุษที่คอย คุ้มครองและนำวิญญาณ ผู้ตายไปสู่อีกโลกหนึ่ง ซึ่งคน/ วิญญาณสามารถเดินทางไป ได้ทั้ง 3 โลก
34.รูปสัตว์ประจำ ราศี/ตัวเบ้ง			เชื่อมโยงกับชะตาปีเกิด จะ ใช้ในพิธีสืบชะตาหรือ สะเดาะเคราะห์ของบุคคล และคนในหมู่บ้าน
35.นกหัสติลิงค์			เป็นสัตว์ในตำนานที่ผสม ระหว่างนกกับช้าง เป็น

หน้าที่ ลวดลาย	หน้าที่ใช้งานโดยตรง (Technomic-function)	หน้าที่ทางสังคม (Socio-technic- function)	หน้าที่เชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic function)
			ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความ ตายที่รับพุทธศาสนาเข้ามา ที่ว่านกกหัสติลังคจะเป็นผู้นำ วิญญาณของผู้ล่วงลับไปสู่ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งโกลี จะเรียกนกกหัสติลังคว่า “นกกวงงา”
36.ลายมอม/ ลายสิงห์			เป็นสัญลักษณ์แห่งความมี อำนาจ เป็นผู้ปกป้องและ คุ้มครอง (ผู้พิทักษ์) จาก วิญญาณชั่วร้าย ตาม ตำแหน่งจักรวาลวิทยาของ ไท มอม/สิงห์ตำแหน่ง การวางลายจะอยู่ตรง ด้านล่างเป็นแดนบาดาล หรือใต้ดินเป็นอาณาจักร ของ ภู/นาครกลาง (พื้นดิน) บนฟ้า(ด้านบน)เป็น อาณาจักรนรก
ลายเครื่องสักการะ และของใช้			
37. เรือ หรือ “แม่ นอนทราย”			พาหนะที่จะนำปราสาท และสิ่งของเครื่องใช้ไปยัง โลกแห่งวิญญาณ
38.ลายกัณฑ์เงิน กัณฑ์ทอง/ เครื่องสักการะ			เครื่องสักการะ มีลักษณะ คล้ายหมากสุ่ม หรือสุ่มดอก หรือลายกัณฑ์สตางค์ (ต้นเงิน) แสดงถึงการถวายดอกไม้ หรือเป็นเครื่องสักการะตาม ความเชื่อดั้งเดิม
39.เครื่องสักการะ (ใส่คัมภีร์/ธรรม)			หมายถึงการตามธรรมหรือ ถวายคัมภีร์ธรรมเป็นพุทธ บูชาจะได้บุญสูง

หน้าที่ ลวดลาย	หน้าที่ใช้งานโดยตรง (Technomic-function)	หน้าที่ทางสังคม (Socio-technic-function)	หน้าที่เชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic function)
สถาปัตยกรรม			
40.ลายปราสาท			ลายมาจากปราสาทหอผ้า (มณฑป) ในประเพณีทานทำ หอผ้าที่อุทิศให้ผู้ตาย ซึ่ง ปราสาทเป็นที่อยู่ของเทวดา นางฟ้า หมายถึง บ้าน หรือ ที่อยู่อาศัยพร้อมอเนกนาคไปเกิดบนสวรรค์ในภพภูมิ หน้าตามความเชื่อของไทย
41.ลายอุโบสถ			สื่อถึงพื้นที่ศาสนสถาน หรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการ ประกอบพิธี
42.หอธรรม			ลายโบสถกบ หรือหอเทศน์ (ธรรมาสน์แบบกระทรง) หรือ (อุโบสถ) ที่คนไทย เรียกว่า “ลู่” และหอเทศน์ หรือ ธรรมาสน์หลังลาย (หลังคาตัด) ซึ่งอาจจะทอน รูปแบบธรรมาสน์ดั้งเดิม แบบที่ชาว ไทยลื้อคุ้นเคย ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25

จากการศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบลายผ้าทอไทยลื้อเชิงคำตามตารางพบว่าในมิติทาง ความหมายสะท้อนคติความเชื่อที่เป็นแก่นทางความคิดเบื้องต้น 3 ประการ ได้แก่ 1) ความเชื่อและ ความศรัทธาไตรภูมิแบบพุทธไทยลื้อภูมิทั้ง 3 จะหมายถึง สวรรค์ โลกมนุษย์ และนรก เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด การเดินทางเปลี่ยนภพและการส่งสมบุญหนุนภพหน้า ได้แก่ ลายม้ามืดคน หรือนกขี ลายนกใหญ่(หงส์) ลายงู (นาค) ลายคน(วิญญาน) ลายนกหัสติลิงค์ ลายมอม(สิงค์) และ เรือ(แม่น้ำนทรา) เป็นกลุ่มแม่ลายสื่อความ หมายถึง การเดินทางเปลี่ยนภพ และกลุ่มแม่ลายที่สื่อความถึงการส่งสมบุญหนุนภพหน้าเพื่อมีกินมีใช้ในโลกหน้า ได้แก่ ลายต้นไม้ ลายปราสาท ลายกัณฑ์เงินกัณฑ์ทอง ลายเครื่องสักการะ ลายช้าง และลายม้า 2) บุญคุณและความกตัญญู จะแฝงอยู่ในวัตถุประสงค์ของการถวายเป็นผ้าที่มีลวดลายต่าง ๆ ประกอบเพื่อให้ บรรพบุรุษ หรือพ่อแม่ รวมทั้งผู้มีพระคุณที่เสียชีวิตไปแล้วอยู่สุขสบายในชีวิตในโลกหลังความตาย 3) ระบบ

เครือญาติ สังคมไหลื้อเป็นรูปแบบการสืบสายโดยเครือญาติ ซึ่งสังคมแบบเครือญาติเป็นระบบจัดความสัมพันธ์ทางสังคม และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทุกด้าน (ยศ สันตสมบัติ, 2556: 139) สะท้อนผ่านลวดลายที่แสดงความเป็นพวกพ้อง และหน้าที่ต่อคนในครอบครัว ได้แก่ ลายขอเครือ ลายขอเครือหับ ลายตำก้าวูลอย และกลุ่มลายบนผ้าชิ้นทั้งหมด นอกจากนี้ความหมายของลวดลายยังสัมพันธ์กับหน้าที่ใช้สอย 3 ประการที่เป็นหน้าที่ทางสังคมของผลผลิตภูมิปัญญาซึ่งเป็นไปตามมายาคติหรือมโนคตินิยม ที่ส่งผลต่อกระบวนทัศน์ และวิถีชีวิตของแต่ละวัฒนธรรม ดังนี้ 1) หน้าที่ใช้งานโดยตรง (Technomic function) ส่วนใหญ่จะปรากฏในกลุ่มลายเรขาคณิต เช่น ลายมะเดียม ลายขอจ้าย ลายกุดหับ ลายกุดหาง ลายกาบ ลายหน้าผ้า ฯลฯ และกลุ่มลายพฤกษาและธรรมชาติ เช่น ลายดอกกุดหลวง ลายบัวเครือ ซึ่งมักจะ เป็นลายประกอบ หรือลายที่ใช้ตกแต่งมากกว่าลายหลัก 2) หน้าที่ทางสังคม (Socio-technic function) ประกอบด้วยกลุ่มลายเรขาคณิตที่มีขนาดกลางไปจนถึงใหญ่ เช่น ลายขอเครือ ลายขอเสา(ลายหน้าผ้า) ลายตำก้าวูลอย ฯลฯ กลุ่มลายพฤกษาและธรรมชาติ เช่น ลายดอกกุดหาง (ลายสายย้อย) ลายน้ำไหล ลายผักแว่น ฯลฯ และกลุ่มลายสัตว์และสัตว์ในตำนาน เช่น ลายช้าง ลายม้า ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในผ้าประเภทผ้าเพื่อใช้สอยและเพื่อใช้แต่งกาย และหน้าที่ใช้สอยประการสุดท้ายคือ 3) หน้าที่เชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic function) ประกอบด้วยกลุ่มลายเรขาคณิต ได้แก่ ลายสายสร้อย กลุ่มลายพฤกษาและธรรมชาติ เช่น ลายดอกจัน ลายต้นไม้ ฯลฯ กลุ่มลายสัตว์และสัตว์ในตำนาน เช่น ลายม้ามืดคน หรือนกขี ลายนกใหญ่ (หงส์) ลายงู (นาคร) ลายคน (วิญญาน) ลายนกหัสติลิงค์ ฯลฯ ลายสักการะ และของใช้ เช่น ลายเรือ (แม่นอนทราย) ลายกัณฑ์เงินกัณฑ์ทอง ฯลฯ กลุ่มลายสถาปัตยกรรม ได้แก่ ลายปราสาท ลายอุโบสถ ลายหอธรรม ลายที่มักปรากฏในกลุ่มหน้าที่เชิงสัญลักษณ์นี้จะปรากฏอยู่ในผ้าเพื่อศาสนาและการบูชามากที่สุด

บทสรุป

ลวดลายผ้าทอไหลื้อเชิงคำที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์นั้น ทำหน้าที่เป็นสัญญาณ (Sign) หรือ สัญลักษณ์ (Symbol) ที่เป็นตัวแทนความ (Representation) ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ ที่เชื่อมโยงกับสรรพสิ่งอยู่รอบตัว หรือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนบทบาทหรือบริบท สามารถจำแนกลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏแบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ลายเรขาคณิต 2) ลายพฤกษา 3) ลายสัตว์และสัตว์ในตำนาน 4) ลายเครื่องสักการะ 5) สถาปัตยกรรม โดยมีความหมายแฝงของแต่ละกลุ่มที่สะท้อนตาม มายาคติ หรือมโนคตินิยมตามทฤษฎี “มายาคติ” (Mythologies) ของ โรลิ่งด์ บาร์ตส์ ที่ส่งผลต่อกระบวนทัศน์แก่นทางความคิดเบื้องต้นในการดำเนินวิถีชีวิตของไหลื้อเชิงคำ 3 ประการ ได้แก่ 1) ความเชื่อและความศรัทธา 2) บุญคุณและความกตัญญู และ 3) ระบบเครือญาติ ซึ่งความหมายเหล่านี้จะสัมพันธ์กับเชิงผัสสะหรือประโยชน์ใช้สอยผ่านบทบาทหน้าที่ทางสังคมของผลผลิตภูมิปัญญาจำแนกผ่านหน้าที่การใช้สอย 3 ประการ ตามหลักการวิเคราะห์หน้าที่ใช้สอยของผลผลิตทางภูมิปัญญาที่เป็นศิลปวัตถุ ของ ลูวิส บินฟอร์ด ที่บ่งบอกถึงสถานะของลวดลายเหล่านั้น ได้แก่ 1) หน้าที่ใช้งานโดยตรง (Technomic function) ที่ทำหน้าที่ใช้สอยอย่างตรงไปตรงมาที่

สอดคล้องกับเทคนิคการทอ เช่น ทำหน้าที่ตกแต่งตัวผืนผ้า ได้แก่ กลุ่มลายเรขาคณิต กลุ่มลายพฤกษาและธรรมชาติ 2) หน้าที่ทางสังคม (Socio-technic function) ลวดลายกลุ่มนี้จะทำหน้าที่แฝงถึงการบอกสถานะหน้าตาทางสังคม และบทบาทหน้าที่ เช่น ผ่านการบวชเรียนแล้วจึงทอผ้าที่ทอด้วยลายดั่งก่าวงลอยได้ จะประกอบด้วยกลุ่มลายพฤกษาและธรรมชาติ และกลุ่มลายสัตว์และสัตว์ในตำนาน และ 3) หน้าที่เชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic function) จะทำหน้าที่ในการสะท้อนคติความเชื่อที่คนในสังคมมีร่วมกัน จะประกอบด้วยกลุ่มลายเรขาคณิต กลุ่มลายพฤกษาและธรรมชาติ กลุ่มลายสัตว์และสัตว์ในตำนาน และกลุ่มสถาปัตยกรรม หน้าที่ใช้สอย 3 ประการนี้จะถูกจำแนกการใช้ผ่านบริบทการใช้ผ้าไว้ชัดเจน 3 บริบท คือ 1) บริบทเพื่อศาสนาและการบูชาจะสัมพันธ์กับกลุ่มลายหน้าที่เชิงสัญลักษณ์ (Ideo-technic function) 2) บริบทเพื่อใช้สอยจะสัมพันธ์กับกลุ่มลายหน้าที่ทางสังคม (Socio-technic function) และหน้าที่ใช้งานโดยตรง (Technomic function) 3) บริบทเพื่อใช้แต่งกายจะสัมพันธ์กับกลุ่มลายหน้าที่ทางสังคม (Socio-technic function) ทำให้เห็นว่าลวดลายต่าง ๆ ที่ปรากฏบนผ้าทอทำหน้าที่บอกเล่ามโนคตินิยม กระบวนทัศน์ และการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นตัวบ่งบอกและแยกสถานะทางสังคมผ่านลวดลาย ซึ่งหากศึกษาและทำความเข้าใจอย่างทอ้งแท้ สามารถช่วยลดความขัดแย้ง หรือความรู้สึกเชิงลบซึ่งเกิดจากความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมระหว่างคนในพื้นที่และต่างพื้นที่ ในการหยิบยกเอาลวดลายผ้าในวัฒนธรรมมาใช้สอยในพื้นที่ใหม่ หรือบริบทใหม่

เอกสารอ้างอิง

- คงฤทธิ เชื้อสะอาด. (2565). สัมภาษณ์, งานจุลจกฐิน วัดป่าญาณรังสี อ.จุล. 13 ต.ค. 2565
- จิราวรรณ กาวิละ โอคาโมโตะ แพทรีเซีย ซีสแมน และทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. (2553). **สุนทรีย์แห่งลิลา ผืนผ้าแพรรณ พินิจผ้าชิ้นเด่นของพิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ**. เชียงใหม่: บริษัท นพบุรีการพิมพ์ จำกัด.
- เถกิง พัฒโนภาษ. (2551). สัญลักษณ์ กับภาพแทนความ. **วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 1-2551: 36-50. สืบค้นเมื่อ มกราคม 21, 2566, จาก https://www.arch.chula.ac.th/journal/issue_detail.php?issue_id=3
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. (2551). **มรดกวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ**. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. (2564). **มรดกวัฒนธรรมผ้าล้านนาตะวันออก: น่าน แพร่ เชียงราย พะเยา**. น่าน: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน.

ประสิทธิ์ ลีปรีชา สงกรานต์ จันตะคาด ปันดดา บุญยสาระนัย และมุกดาวรรณ ศักดิ์บุญ. (2558).

ไทยพลัดถิ่นภาคเหนือ ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพรมแดนรัฐชาติ (พิมพ์ครั้งที่ 1).

เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการและศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระครูสุนทรวิจิตร. (2558). หนังสือที่ระลึก พิธีเปิด ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช พิพิธภัณฑ์วัดแสนเมืองมา.

พะเยา: กอบการพิมพ์.

พริ้นท์ จันทมาศ. (2565). กระบวนการสื่อความหมายในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย.

สืบค้นเมื่อ มกราคม 21, 2566, จาก <https://bsru.net>

ภูวนาท รัตนสิกุล. (2561). ภูมิปัญญาไทยกับการสร้างสรรค์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์ จำกัด.

ยศ สันตสมบัติ. (2556). มนุษย์กับวัฒนธรรม (ฉบับที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรุษา อุดระ. (2566). วัฒนธรรมผ้าทอตามความเชื่อของคนไทลื้อสู่การกลั่นกลายเพื่อดำรงวิถีตน.

วารสารอักษรศาสตร์และไทยศึกษา, 45(3): 2.

หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด. (2565). สัมภาษณ์, ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อวัดห้วยวน. 23 มิถุนายน 2565

หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด. (2567). สัมภาษณ์, ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อวัดห้วยวน. 14 มี.ค. 2567